

Andrzej Wajda. Szkicownik

ABSTRACT. Dziechciaruk-Maj Bogna, *Andrzej Wajda. Szkicownik* [Andrzej Wajda. Sketcher]. „Przestrzenie Teorii” 27. Poznań 2017, Adam Mickiewicz University Press, pp. 27–30. ISSN 1644-6763. DOI 10.14746/pt.2017.27.3.

The author discusses a little-known aspect of Andrzej Wajda's work – his drawings and sketches, which he produced throughout his life. What is striking about these works is the diverse nature of their subject matter (his efforts as a student, drawings related to theatre and film, landscapes, portraits) and techniques (fountain pen, marker pen, chalk, watercolours). These constitute an important element of how he expressed himself, they are a way to record reality, and complement his work as a director superbly. These sketches were presented on many occasions in exhibitions in Poland and abroad. The wealth of creativity in Andrzej Wajda's drawings was best seen in the exhibition organised in the Manggha Museum on his 90th birthday, entitled “Andrzej Wajda. Sketcher” (March–August 2016).

W kolekcji Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha znajduje się przekazany przez Andrzeja Wajdę pokaźny zbiór jego prac na papierze. Wiele rysunków – często w zwartej formie szkicowników i notesów – przechowuje również należące do muzeum Manggha Archiwum Andrzeja Wajdy.

Inaczej niż szeroko znana i dobrze udokumentowana twórczość filmowa i teatralna Andrzeja Wajdy, jego szkice, rysunki i akwarele są przejawem prywatnej, często intymnej aktywności twórczej Artysty. Znakomicie uzupełniają one oficjalny obraz jego działalności jako reżysera, zwłaszcza te, które dotyczą teatru i filmu.

W swojej działalności artystycznej, lecz także prywatnie, Andrzej Wajda nie rozstawał się ze szkicownikiem, przez całe życie tworząc niewielkie rysunkowe kompozycje, wykonywane piórem, kredkami lub flamastrami. Stanowiły one ważny element jego twórczości, były również sposobem zapisu rzeczywistości, zastępując w tej roli aparat fotograficzny. Przez wiele lat artysta zapępiał rysunkami kolejne notesy, opatrywał je też osobistym komentarzem. Rysunki Andrzeja Wajdy funkcjonują również jako osobne kartki wyrwane z notesu (często kratkowane, z charakterystyczną perforacją papieru). Zróznicowana tematycznie i powstająca przez wiele lat twórczość rysunkowa Wajdy jest łatwo rozpoznawalna. Cechuje ją skrótowość ujęcia tematu i szkicowość formy, kompozycja filmowego kadru, typowa dla artysty nerwowa kreska, która decyduje o swoistej ekspresji tych prac. Szkicownik artysty to zjawisko znane od

wieków, współcześnie jednak rzadkie i wyjątkowe, wyparte przez aparat fotograficzny.

W zbiorach muzeum Manggha znajdują się wczesne prace artysty z lat czterdziestych i pięćdziesiątych, notatki i poszukiwania artystyczne, pomysły i próby malarskie, dowody fascynacji rozwijającą się na Zachodzie sztuką nowoczesną, której echa docierały wówczas do Polski. W tym wyjątkowo różnorodnym pod względem tematu, formy i technik artystycznych zbiorze na szczególną uwagę zasługują niewielkie akwarele – abstrakcje o subtelnej kolorystyce i poetyckim klimacie, ujawniające niezwykle bogactwo wyobraźni przyszłego reżysera.

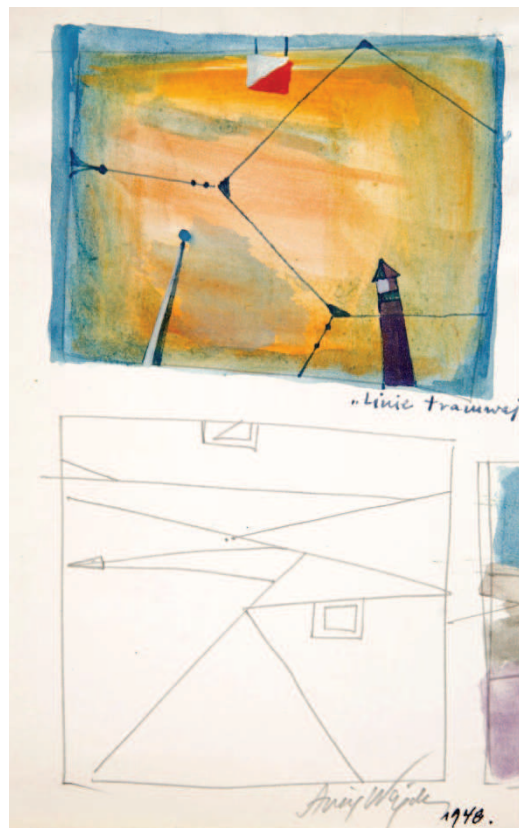
Wśród studiów rysunkowych Andrzeja Wajdy wyróżniają się szkice związane z teatrem i filmem. Nie jest to jednak typowy *storyboard*, który w wypadku wielu reżyserów ma praktyczne zastosowanie przy pracy nad filmem. Nie są to również projekty scenografii ani kostiumów do konkretnego spektaklu. Rysunek Wajdy-reżysera to narzędzie, które pomaga mu w konkretyzacji idei spektaklu lub filmu, jest zapisem wizji artysty, jej stopniowego rozwoju. W tej grupie mieszczą się też rysunki do niezrealizowanych spektakli teatralnych.

Duży liczebnie zbiór stanowią portrety osób bliskich Wajdzie (aktorów, reżyserów, pisarzy, znanych osobistości). Są wśród nich również zanotowane przez artystę dostrzeżone w przelocie anonimowe twarze, które zwróciły jego uwagę. Rysowane przez Andrzeja Wajdę portrety cechuje szkicowość ujęcia, a charakterystyka postaci nie zawsze skupia się na rysach twarzy – często jest to typowy gest lub poza osoby portretowanej. Efekt skrótowości potęguje też technika autora: „czysty” rysunek piórem, niekiedy uzupełniony kolorową kredką lub flamastrem.

Inną pokazną grupę rysunków stanowią szkice z podróży, w tym interesujący zespół rysunków z Japonii. Są to pośpiesznie wykonane notatki z natury, próby uchwycenia ulotnego obrazu rzeczywistości. Artysta utrwała wszystko, co wydaje mu się interesujące: pejzaże, architekturę, ludzi, sceny z japońskiego teatru. W tych rysunkach Wajda w pełni świadomie stosuje kompozycję wziętą z japońskiego drzeworytu *ukiyo-e*, na przykład ucięty kadr z fragmentem drzewa na pierwszym planie. Całkowitym zaskoczeniem są namalowane z dużą wprawą, wyraźnie dla przyjemności, akwarelowe pejzaże ze wschodu Polski.

Andrzej Wajda chciał początkowo zostać malarzem, tuż po wojnie studiował w krakowskiej Akademii Sztuk Pięknych, lecz zrezygnował z malarstwa, jak sam wspomina, pod wpływem Andrzeja Wróblewskiego:

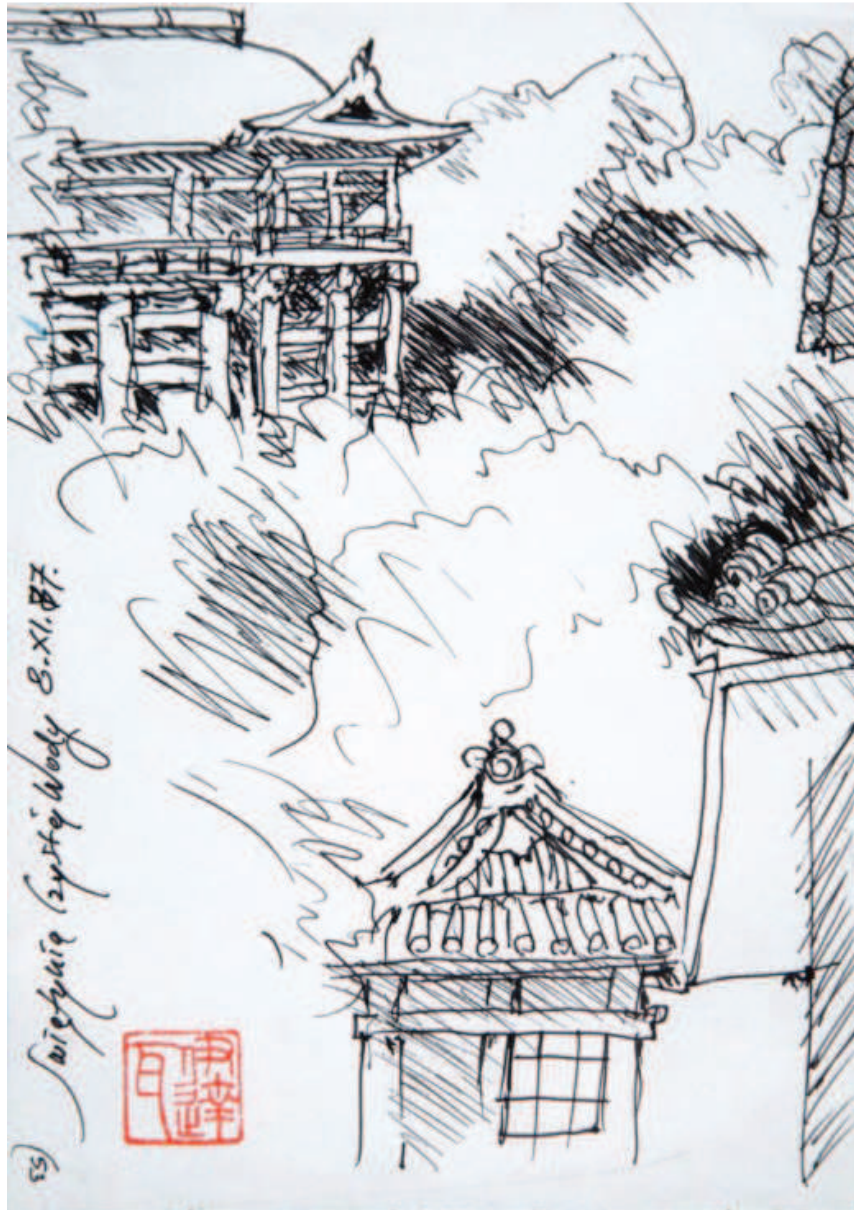
Ten obraz Andrzeja Wróblewskiego (*Rozstrzelany*) zdecydował o moim życiu. Pamiętam, po długiej chorobie, przechodził w Akademii koło mnie, i mówi: „Przyjdź do mnie, pokażę Ci, jak maluję”. No to ja przyszedłem. On pokazał mi

1. Andrzej Wajda, Linie tramwajowe, 1948

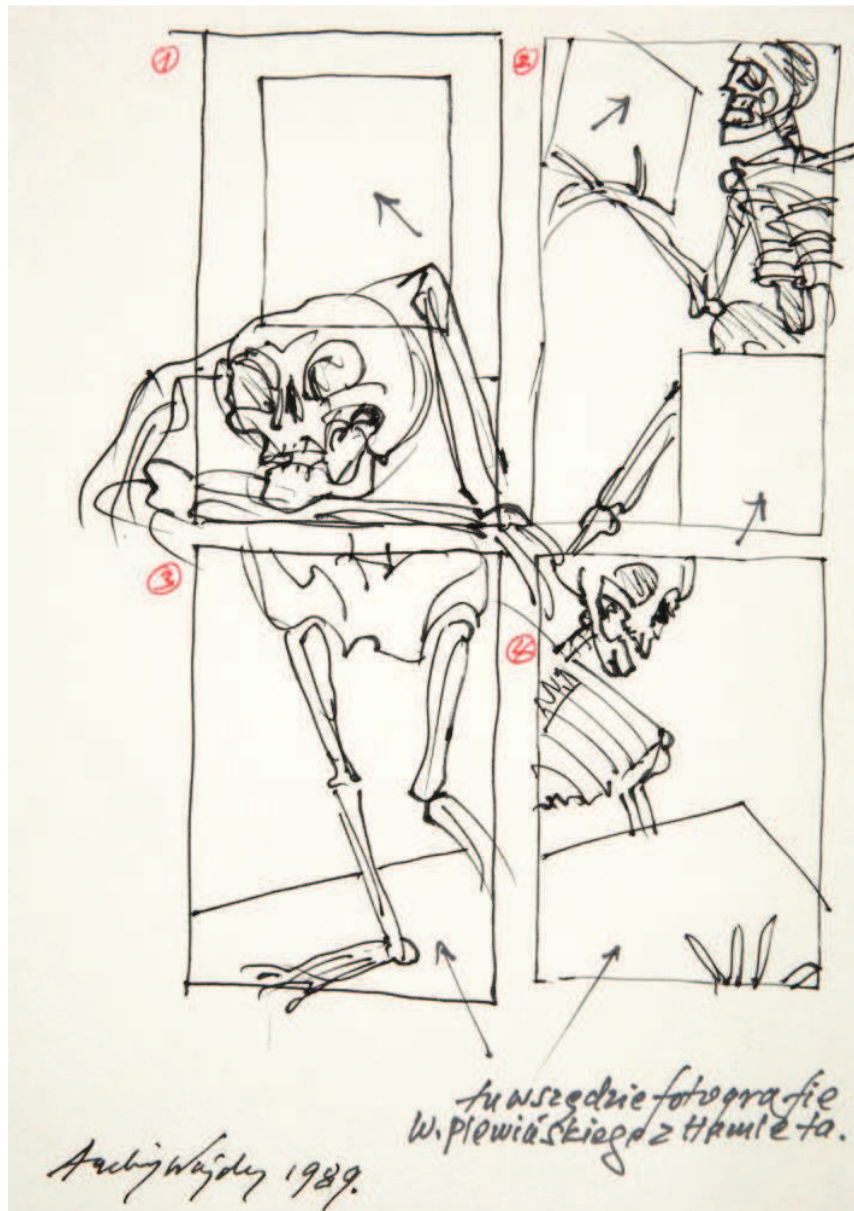
2. Andrzej Wajda, Znaki drogowe, 1947

3. Andrzej Wajda, Świątynia czystej wody, 1989

4. Andrzej Wajda, Stare drzewo w Japonii, 1989

5. Andrzej Wajda, Taniec śmierci, 1989

6. Andrzej Wajda, Arata Isozaki, 1994

7. Andrzej Wajda, Autoportret, 1985

8. Andrzej Wajda, Odeon, 1986

9. Andrzej Wajda, Artysta przy pracy, 1992

10. Andrzej Wajda, Teatr kabuki, 1993

Szkice Andrzeja Wajdy są własnością Muzeum Sztuki i Techniki Japońskiej Manggha w Krakowie.

Redakcja „Przestrzeni Teorii” serdecznie dziękuje Pani Bognie Dziechciaruk-Maj, Dyrektor Muzeum Manggha, za ich udostępnienie.

11. Andrzej Wróblewski, Rozstrzelany, 1949, kolekcja prywatna

(dzięki uprzejmości Fundacji Andrzeja Wróblewskiego)

ten obraz. Kiedy go zobaczyłem, pomyślałem, że właściwie to, co bym chciał namalować, już jest namalowane. Nigdy nie namaluję lepiej. Pierwszy raz spotkałem się z takim malarstwem. Ja wiedziałem oczywiście, że my jesteśmy głosem zmarłych. Wojna miała być naszym tematem. Ale ja nie znalazłem w Akademii dla siebie miejsca, nie potrafiłem... Nie zdecydowałem się naśladować Andrzeja Wróblewskiego, bo to nie byłaby żadna droga. Właśnie to jest zdumiewające – przyszedłem do Szkoły Filmowej w Łodzi po trzech latach studiów w Akademii. Z tej Szkoły powstała polska szkoła filmowa. A co to było polska szkoła filmowa? To były filmy opowiadające o wojnie. Ten sam temat, którego nie zrealizowałem, bo nie potrafiłem w Akademii, nagle stał się moim tematem, tematem moich filmów. *Pokolenie* – okupacja, *Kanał* – powstanie warszawskie, *Popiół i diament* – 45 rok. Ten obraz właśnie zdecydował, tak myślę dzisiaj, po latach, zdecydował o moim życiu...¹.

Jednak Andrzej Wajda, wybierając zawód reżysera, nigdy malarzem być nie przestał. Świadczy o tym z jednej strony wybitnie malarski charakter jego filmów, z drugiej zaś – stała obecność szkicu, barwnego rysunku, jako swoistej metody twórczej Artysty.

Szkice Andrzeja Wajdy zostały wydane w formie albumu *Rysunki z całego życia* (2011), służyły też jako ilustracje książkowe, na przykład do *Wesela* Wyspiańskiego (2000) i *Dybuka* An-skiego (2007).

Rysunki Andrzeja Wajdy były wielokrotnie pokazywane na wystawach. Warto przypomnieć najbardziej znaczące z nich, przygotowane z udziałem samego Artysty: Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego – *Dostojewski. Teatr Sumienia: „Biesy, Zbrodnia i kara, Idiota”* (Kraków 2003); *Dybuk z rysunkami Wajdy* w Synagodze Wysokiej w Krakowie w 2008 r.; wystawa powtórzona w rozszerzonej wersji w Pałacu Dożów w Genui pt. *Il mondo misterioso del Dybbuk: La cultura ebraica – polacca attraverso l’opera di Andrzej Wajda* w roku 2011 r.

W swojej działalności muzeum Manggha stale korzysta z bogatego zbioru szkiców ofiarowanych przez Andrzeja Wajdę. Rysunki z Japonii – efekt fascynacji Wajdy Krajem Kwitnącej Wiśni – stanowią trzon wystawy *Podróż do Japonii*, prezentowanej wielokrotnie w Polsce i za granicą. W roku 2016, gdy Andrzej Wajda obchodził swoje 90. urodziny, odbyło się kilka ważnych pokazów jego twórczości plastycznej w muzeach całej Polski a także w Instytucie Polskim w Düsseldorfie, na Festiwalu Filmowym Febiofest w Pradze oraz w Bibliotece Polskiej w Paryżu. W marcu 2016 r.

---

¹ Cytat z filmu dokumentalnego *Wróblewski według Wajdy*, wyprodukowanego przez CULTURE.PL, zrealizowanego we współpracy z muzeum Manggha i Fundacją Andrzeja Wróblewskiego oraz Amulet Films Sp. z o.o. Film powstał podczas montażu wystawy pod tym samym tytułem inauguracyjnej działalności Galerii Europa – Daleki Wschód przy muzeum Manggha (czerwiec 2015).

w muzeum Manggha miała miejsce pierwsza, duża przeglądowa wystawa zatytułowana *Szpicownik*, ukazująca całe bogactwo tematów podejmowanych przez Artystę. Była to zarazem ostatnia wystawa, którą osobiście otwierał Andrzej Wajda.

BIBLIOGRAFIA

Rapoport (An-ski) Sz.Z., *Dybuk: na pograniczu dwóch światów: przypowieść dramatyczna w czterech aktach według hebrajskiej wersji dramatu Ch.N. Bialika*; przekł. i adapt. A. Hadari, wstęp A. Madeyska-Pawlikowska, Kraków 2007.

Wajda A., *Dybuk*, Milano 2015.

Wajda A., *Rysunki z całego życia, konc.*, oprac. graf. A. Rodowicz, Warszawa 2011.

Wajda A., *Szpicownik*, Kraków 2016.

Wyspiański S., *Wesele*, Koszalin 2000.